

TRAF00N project is funded by the European Community's Seventh Framework Programme (FP7/2007-2013) under grant agreement no. 613912

TRADYCYJNA I INTEGROWANA PRODUKCJA WARZYW I INNOWACYJNE METODY ICH PRZECHOWYWANIA

Warsztaty szkoleniowe dla producentów warzyw

Boguchwała, 6.04.2016

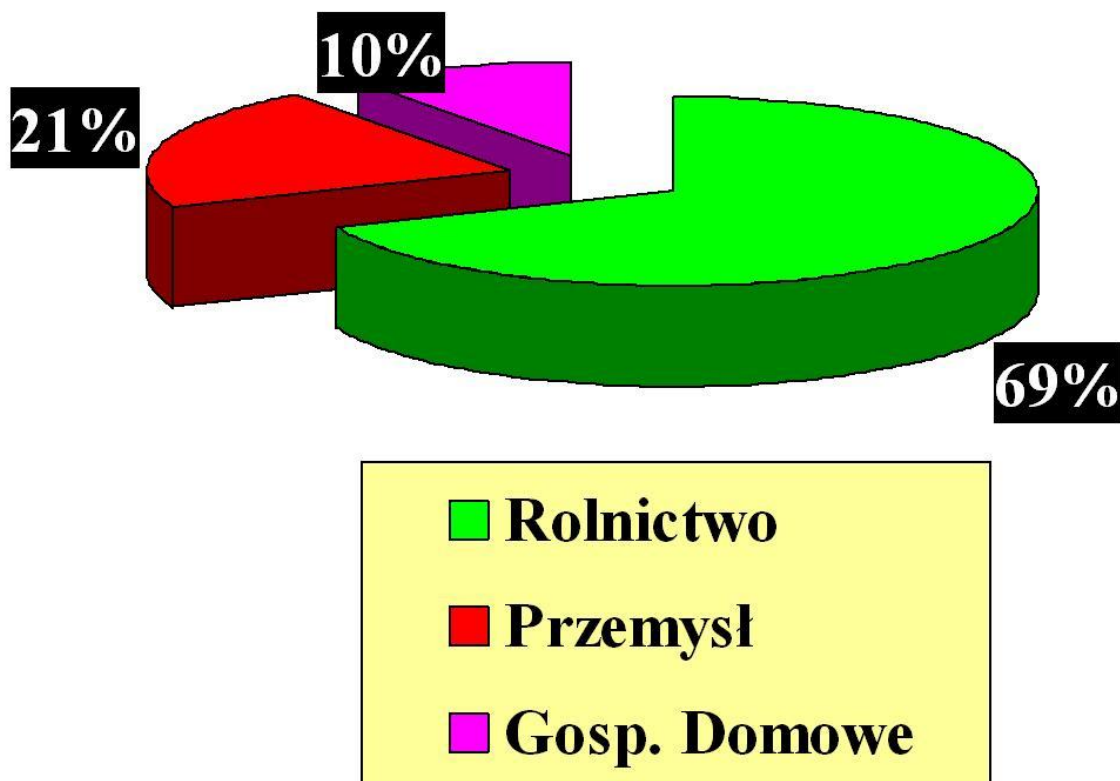
Systemy nawadniania upraw warzywnych

Prof. dr hab. Waldemar Treder
Instytut Ogrodnictwa w Skierniewicach

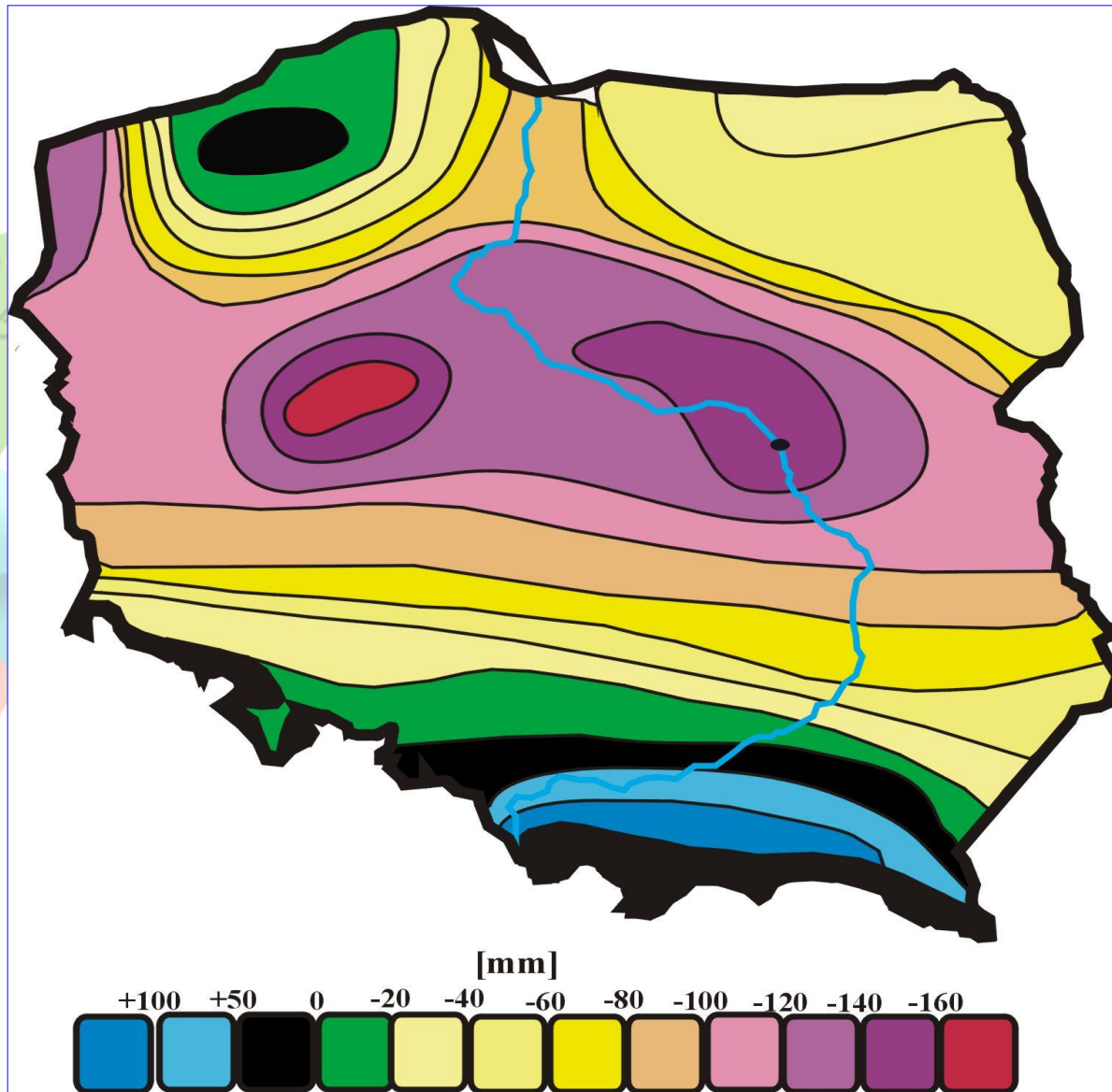

Dystrybucja wody

Największym konsumentem wody w skali całego świata jest rolnictwo dlatego ograniczenie dostępności wody słodkiej najsilniej wpływa na wydajność produkcji roślinnej i zwierzęcej. Podstawowym celem racjonalnego gospodarowania wodą jest stosowanie jak najbardziej efektywnych systemów nawodnieniowych .

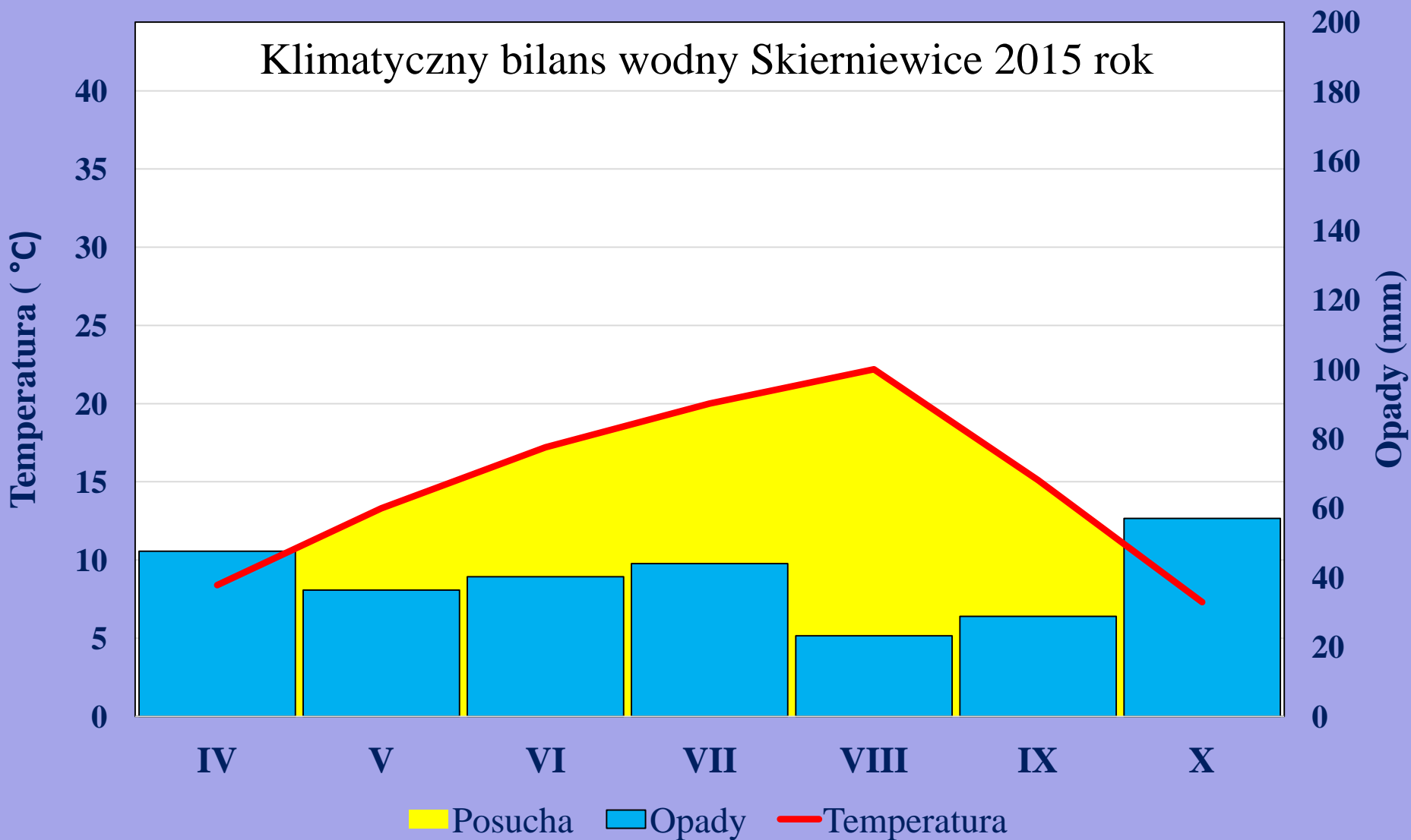

Klimatyczny bilans wodny

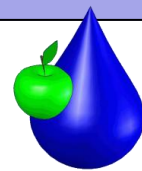

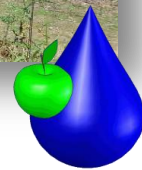
Klimatyczny bilans wodny Skierniewice 2015 rok

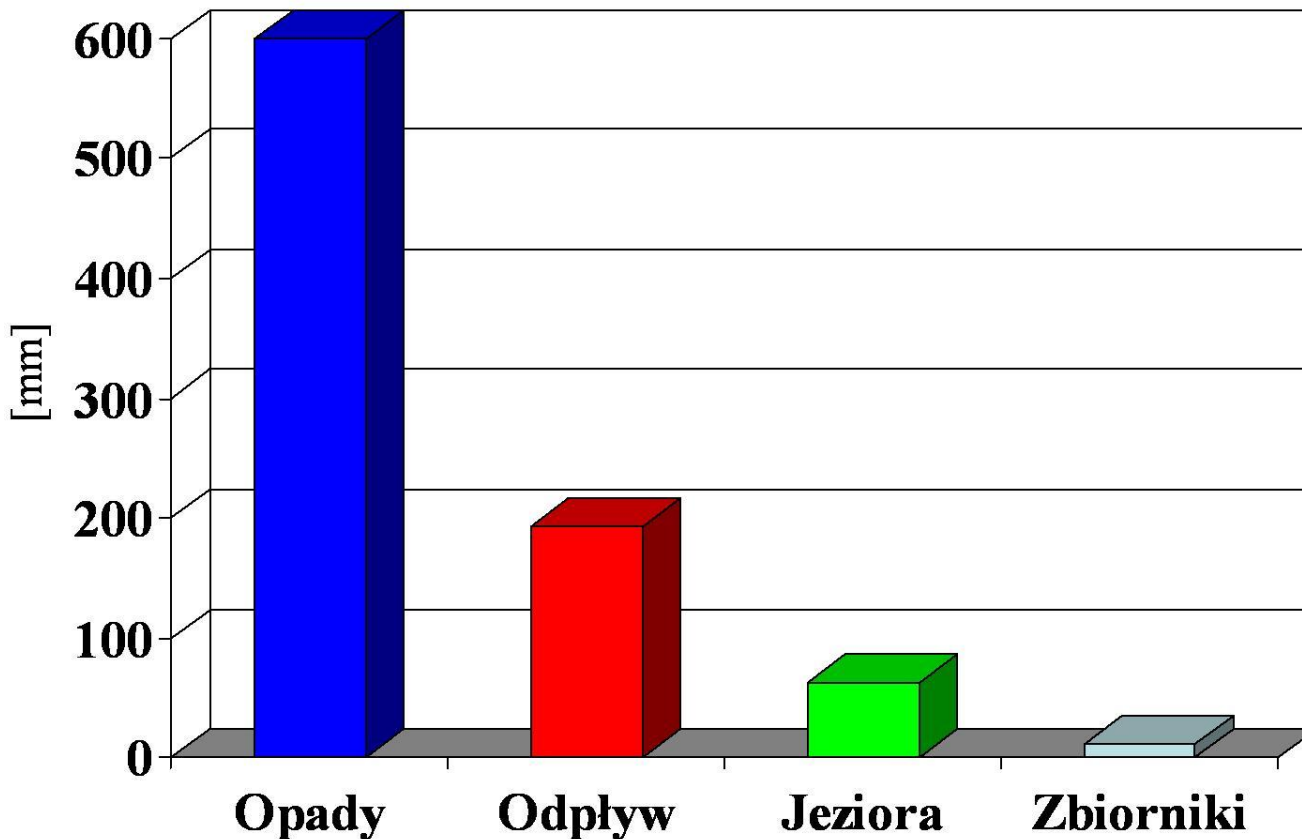
Posucha Opady Temperatura

Brak wody to istotny czynnik ograniczający wielkość i jakość produkcji warzyw

Polska ma najgorszy bilans wodny w Europie. Na statystycznego Polaka przypada prawie trzy razy mniej dostępnej czystej wody niż średnio na obywatela UE. Pomimo niewielkich opadów mamy stosunkowo **wysoki odpływ powierzchniowy** i bardzo małą ilość zgromadzonej wody w zbiornikach naturalnych i sztucznych.

Systemy nawodnieniowe

Do nawadniania roślin uprawnych stosowane są na świecie następujące

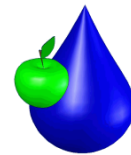
Systemy Nawodnieniowe

- Zalewowe
- Bruzdowe
- Deszczowanie
- Nawadniania Kropłowe

Najszerzej na świecie rozpowszechnione są systemy zalewowe, brzdowe i deszczowniane. Jednak ze względu na wysoką efektywność wykorzystania wody najdynamiczniej przyrasta powierzchnia upraw na których stosowane są Systemy mikro-nawadniania (minizraszanie i nawadnianie kropłowe).

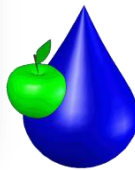
Z powodu małych zasobów wody w Polsce praktyczne zastosowanie mają tylko **deszczownie i nawadnianie kropłowe**.

✓ Deszczowanie

Nawadnianie deszczowniane imituje opad deszczu. Woda rozprowadzana jest na powierzchnię nawadnianą za pomocą zraszaczy obrotowych. W zależności od modelu zraszacze mogą być wyposażone w 1 lub 2 dysze. W zależności od średnicy zastosowanych dysz promień zasięgu zraszania pojedynczego zraszacza może wahać się od kilkunastu do nawet ponad 100 m, przy wydatku wody od kilkuset litrów do nawet kilkudziesięciu metrów sześciennych wody na godzinę.

Zalety :

- mało wymagający co do jakości wody
- odporny na uszkodzenia mechaniczne
- poza nawadnianiem może służyć do schładzania roślin
- bardzo skuteczna metoda ochrony roślin przed przymrozkami wiosennymi

Wady :

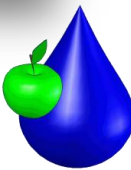
- deszczownie mają duże jednostkowe zapotrzebowanie na wodę i energię
- zraszanie liści może być przyczyną występowania chorób grzybowych
- nie można prowadzić deszczowania w czasie silnego wiatru
- deszczowanie nie nadaje się do stosowania w terenie o dużych spadkach
- nie można prowadzić deszczowania podczas prac polowych
- ograniczone możliwości pracy ciężkim sprzętem po deszczowaniu

Rodzaje deszczowni

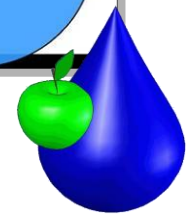
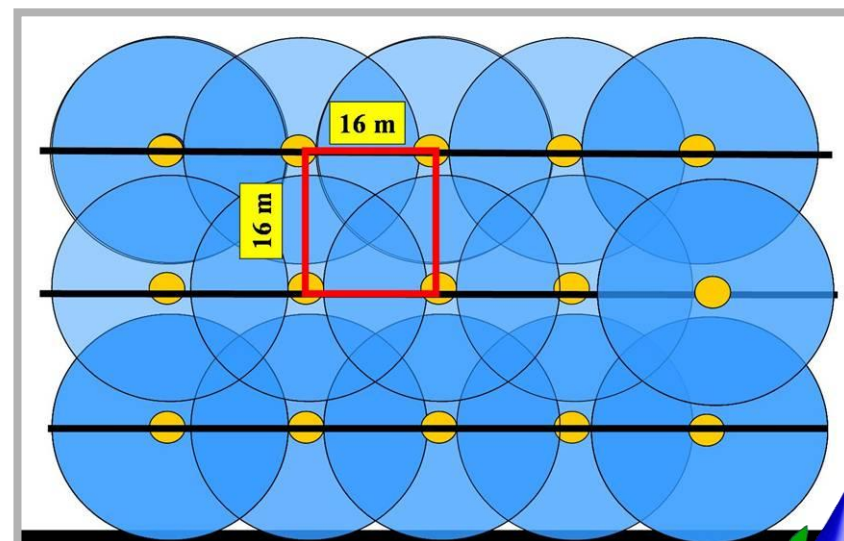
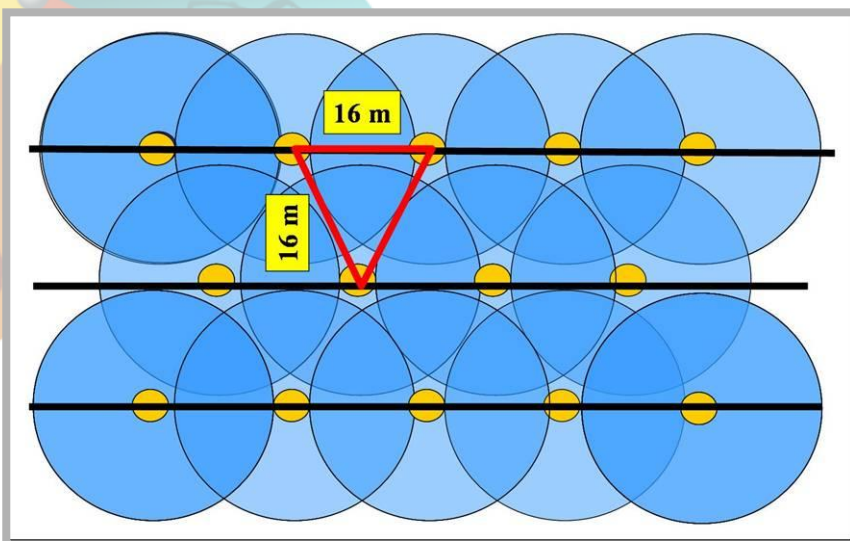
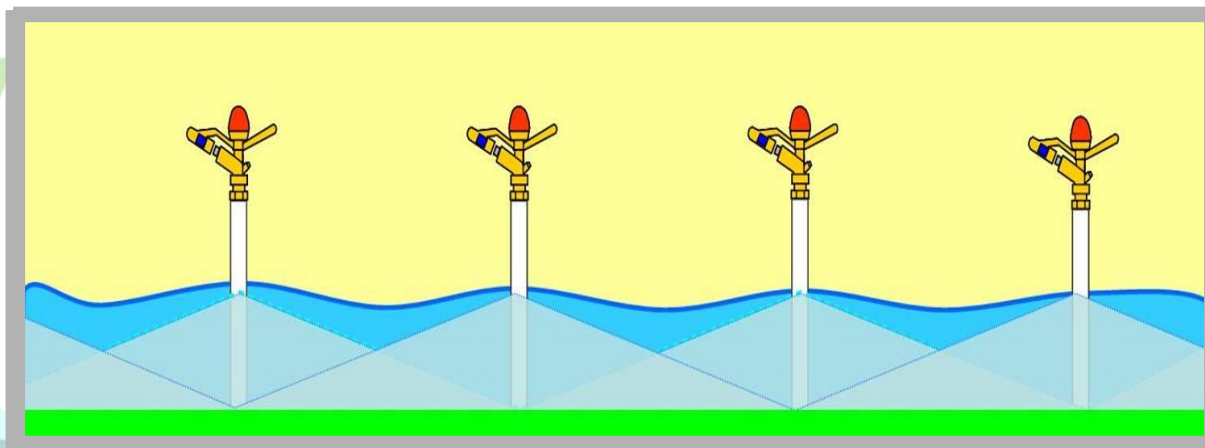
- przenośne
- półstałe
- stałe
- szpulowe
- przetaczane

Rozstawa zraszaczy

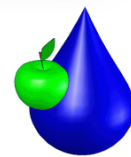
Dla osiągnięcia jak największej równomierności zraszania odległość pomiędzy zraszaczami powinna być zbliżona do promienia zasięgu zraszania

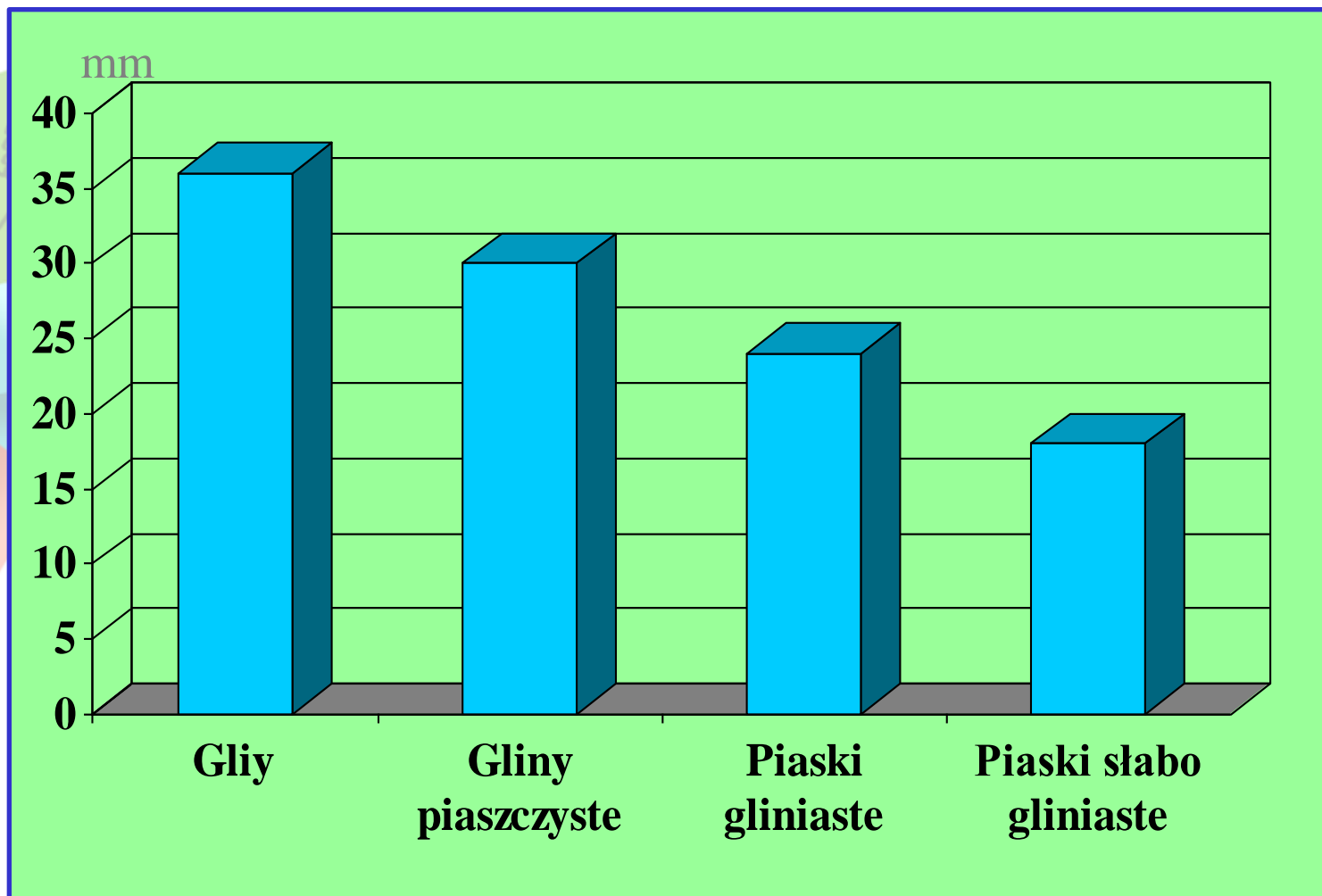
Mini-zraszanie

Systemy mini-zraszania wykonane z tworzywa sztucznego zraszacze o małym wydatku (do 200 l/h) i niewielkim zasięgu (do kilku metrów)

Minizraszacze mogą być wyposażone w regulatory wypływu utrzymujące stały wydatek wody w szerokim zakresie ciśnień. Za pomocą minizraszaczy możemy nawadniać uprawy warzywnicze, sadownicze i kwiaciarskie

Wielkość dawek polewowych dla zwilżenia gleby na głębokość 30 cm

✓ Nawadnianie kropłowe

Podstawowym elementem instalacji są emiterzy kropłowe
Kroplozniki lub **Linie kroplujące**

Nawadnianie kropłowe polega na dostarczaniu wody w postaci kropeł bezpośrednio do strefy korzeniowej roślin.

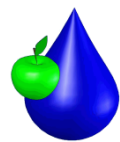
Zalety :

- oszczędne gospodarowanie wodą i energią
- podczas nawadniania nie zwilżamy liści
- w trakcie nawadniania można prowadzić prace polowe
- równomierność nawadniania nie zależy od prędkości wiatru
- doskonały do nawadniania w terenie górzystym
- nie wymaga stabilizowania linii kroplujących
- linie kroplujące można umieszczać na powierzchni gruntu, zakopywać instalację pod powierzchnią lub zawieszać nad glebą

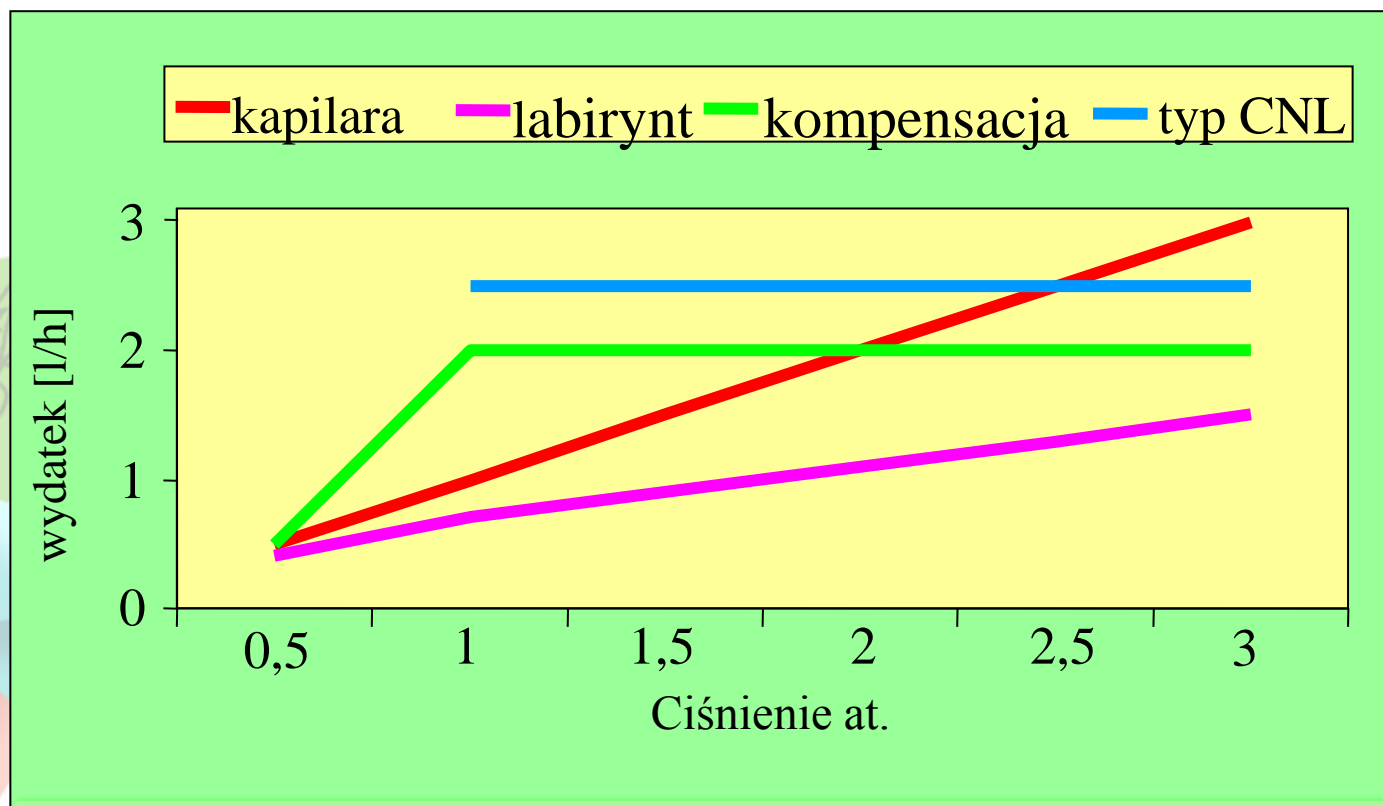
Wady :

- bardzo wrażliwy na jakość wody
- wrażliwy na uszkodzenia mechaniczne
- instalacja na powierzchni gruntu utrudnia mechaniczne niszczenie chwastów

Systemy kropłowe można stosować do nawadniania większości upraw ogrodniczych

Charakterystyka hydrauliczna kroplowników

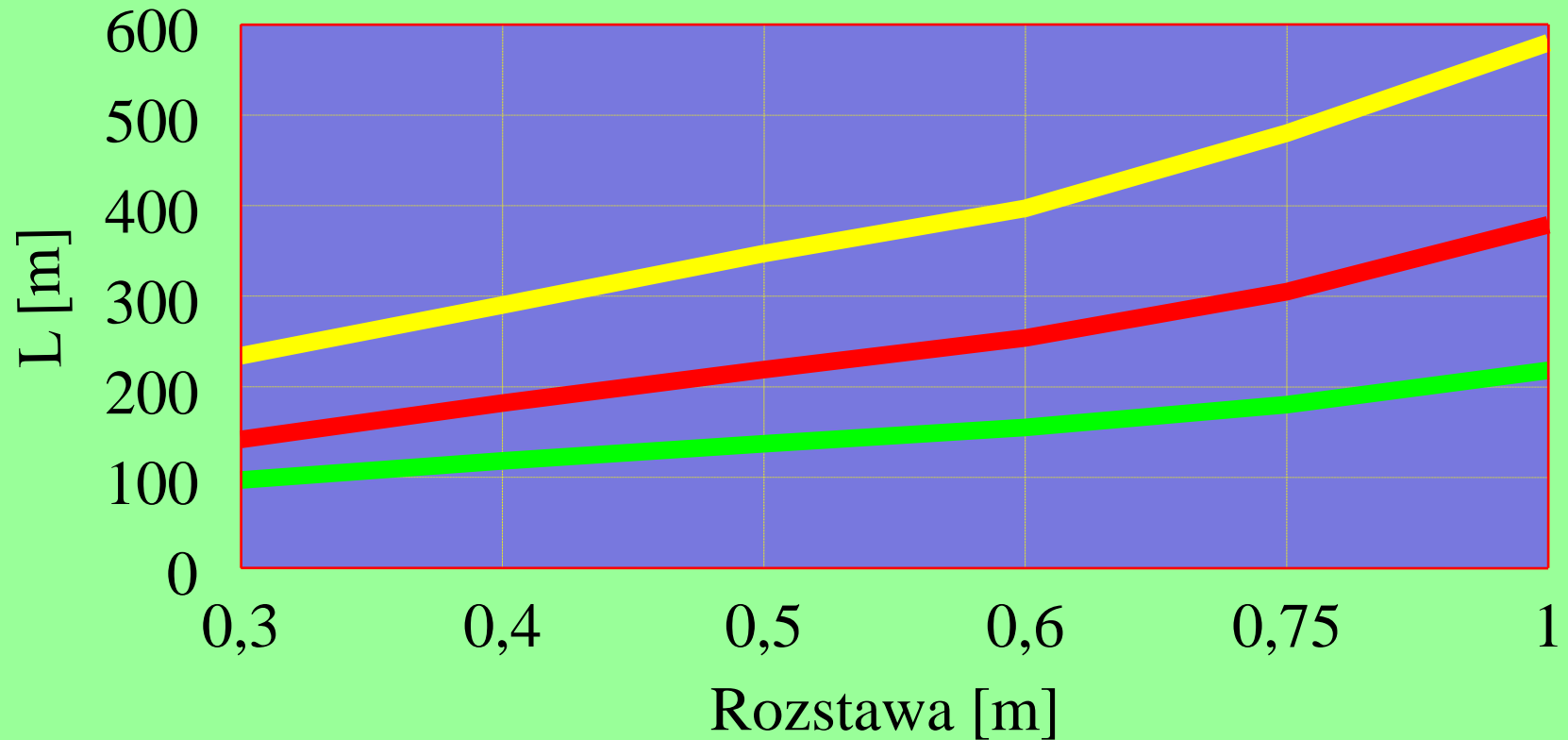

Zależność pomiędzy ciśnieniem wody a wydatkiem emitera

Dzięki kompensacji możemy kłaść znacznie dłuższe ciągi nawodnieniowe. Emitery tego typu umożliwiają także stosowanie nawadniania kropowego w terenie pagórkowatym.

Przykładowe długości linii kroplujących w zależności od typu i rozstawy kroplowników

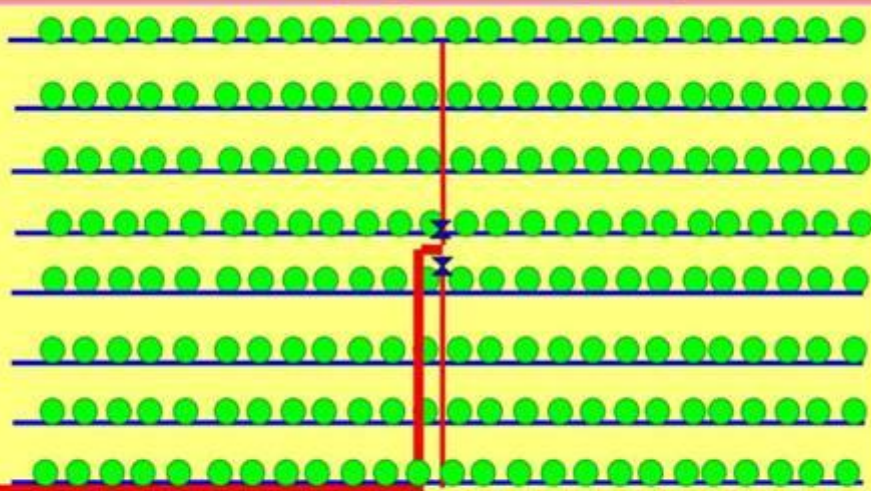
- kroplownik labiryntowy, Ø 17 mm, Q - 1,75 l/h
- kroplownik z kompensacją, Ø 17 mm, Q - 1,6 l/h
- kroplownik z kompensacją, Ø 20 mm, Q - 1,6 l/h

Dzięki zastosowaniu emiterów z kompensacją możemy budować znacznie dłuższe ciągi nawodnieniowe, ograniczając długość przewodów doprowadzających wodę. W przypadku roślin sadowniczych możemy wyeliminować także zakopywanie kolektorów w poprzek rzędów.

Linia kroplująca bez kompensacji

300 m

(rozstawa emiterów co 0,60 cm wydatek 1,6 l/)

Wydatek wody na 1 zawór = 3,2m³/h

Linia kroplująca z kompensacją ciśnienia

300 m

(rozstawa emiterów co 0,60 cm wydatek 1,6 l/h)

Wydatek wody na 1 zawór = 3,2m³/h

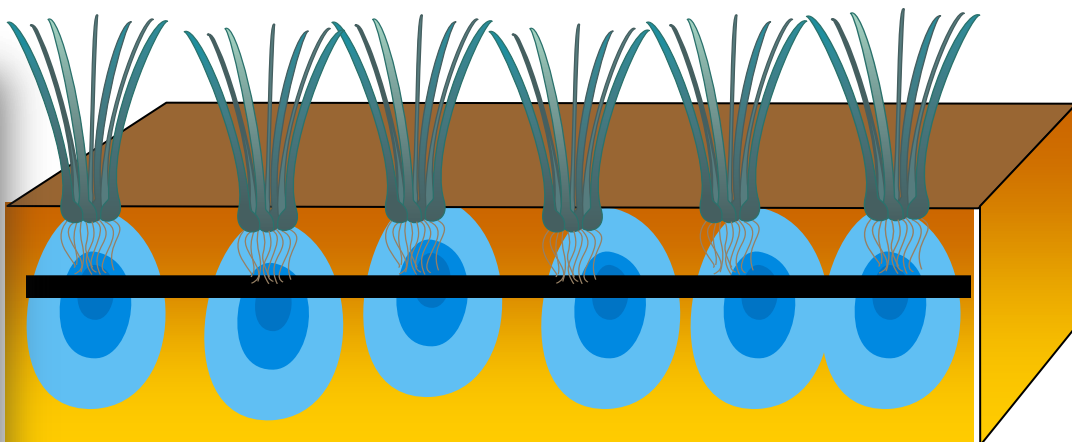
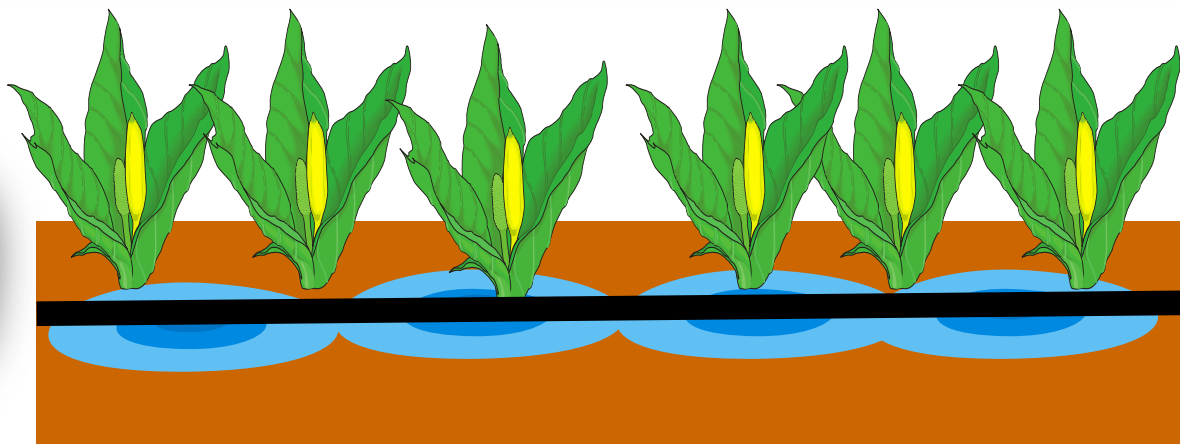
Linie kroplujące nawinięte są na rolki co znacznie przyspiesza montaż instalacji

Nawadnianie kroplowe

Linie kroplujące mogą być montowane na lub pod powierzchnią gruntu

Urządzenie do montowania
linii kroplujących pod
powierzchnią gruntu

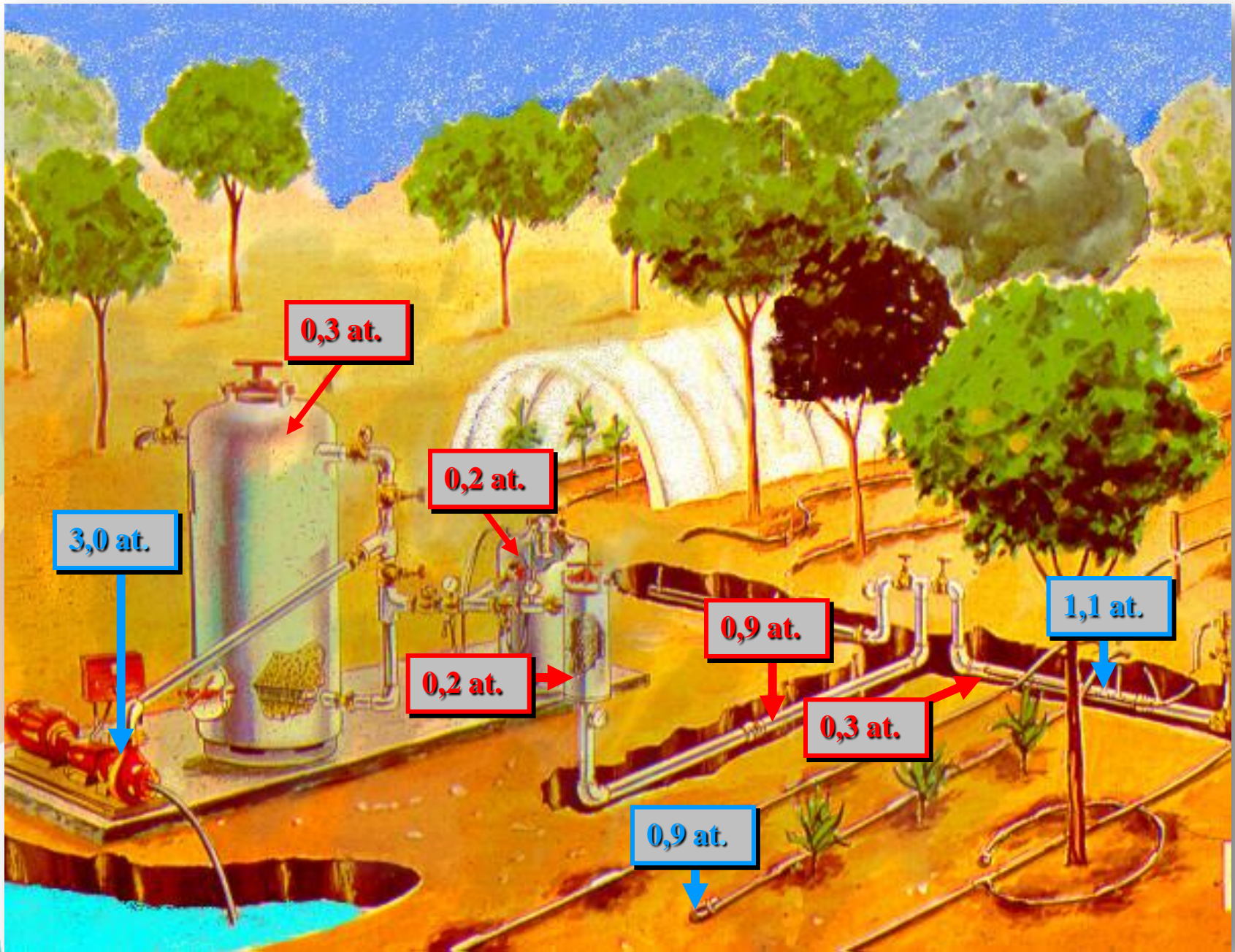

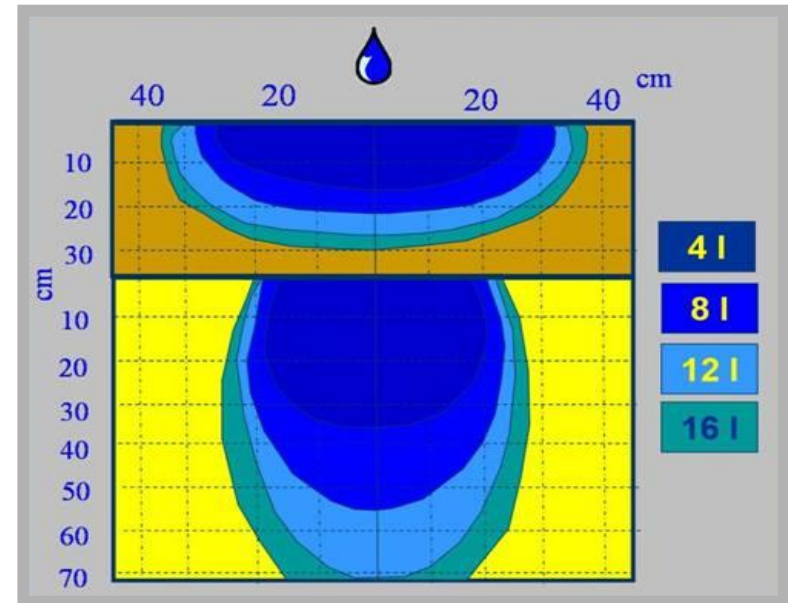
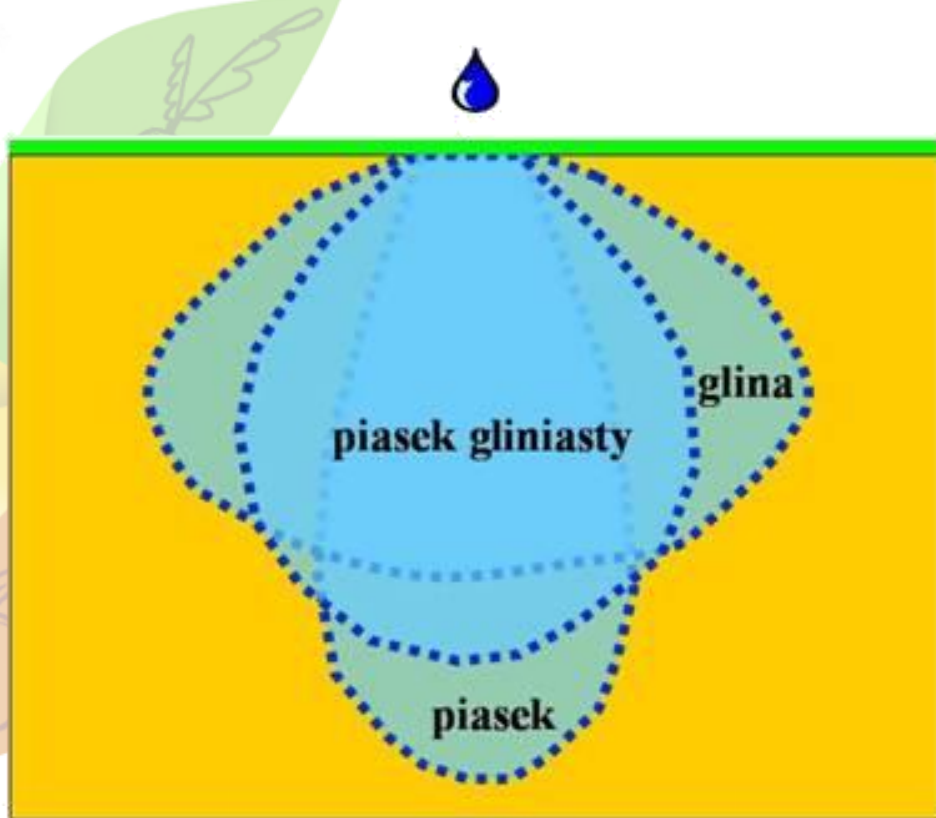
Rurociągi wykorzystywane w krótszym okresie czasu mogą być także wykonane z miękkich przewodów kładzionych bezpośrednio na powierzchni gruntu

Kształt i wymiary strefy zwilżania zależą od składu mechanicznego gleby

Największy zasięg zwilżenia gleby występuje zazwyczaj na głębokości 20-30 cm

Wpływ dawki wody (l) na zasięg strefy zwilżania gleb (A) piaszczystej i (B) gliniastej (kroplownik o wydatku 4 l/h)

Jeziora i zbiorniki otwarte . W zależności od miejsca położenia wody ich mogą różnić się znacznie swoim składem. Niektóre z małych zbiorników mogą być znacznie zanieczyszczone materią organiczną oraz związkami chemicznymi

Rzeki i strumienie. Ilość i jakość tej wody zmienia się znacznie pod wpływem opadów i działalności gospodarczej. Niestety w tzw. „latach suchych” zasoby wody w rzekach są znacznie ograniczone. W czasie powodzi wody strumieni i rzek są bardziej zanieczyszczone niż w normalnych okresach. Wody rzek i strumieni zawierają zanieczyszczenia mechaniczne np. cząstki piasku i mułu oraz materię organiczną żywą (glonów, bakterie, larwy i jaja owadów) i martwą (obumarłe cząstki roślin i zwierząt).

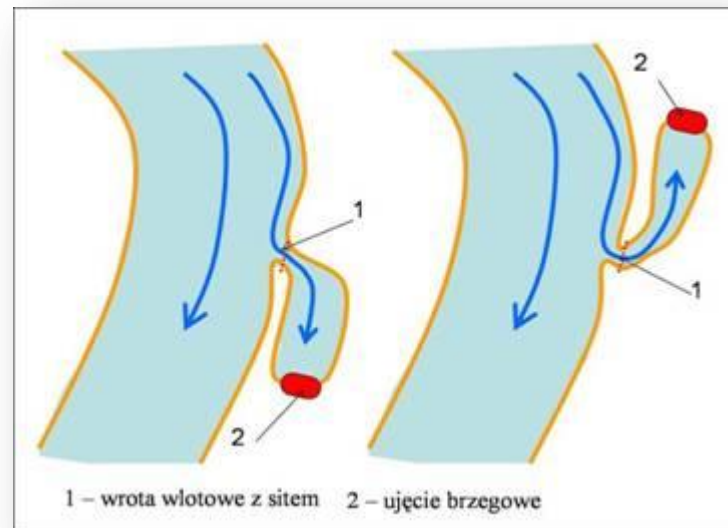

Ujęcie wody

Wodę ze zbiorników otwartych możemy pobierać kilkoma sposobami:

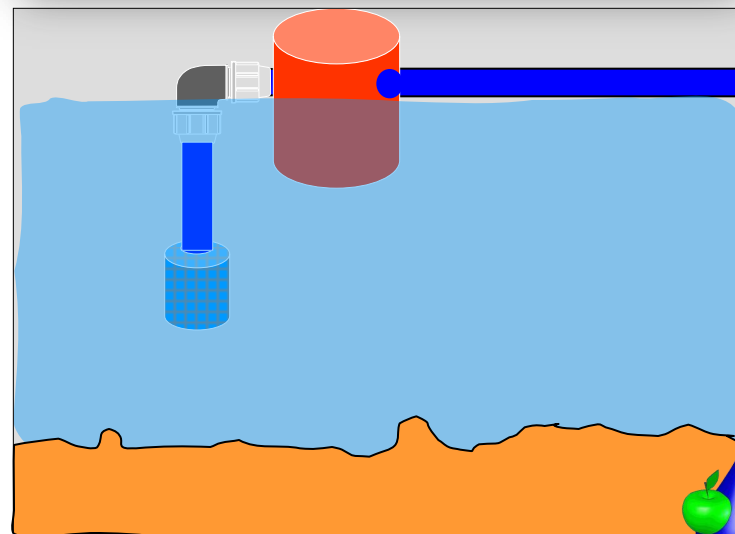
Ujęcie wody z zatoczek na rzece

Polega ono wybudowaniu zatoczki oddzielonej od bezpośredniego nurtu rzeki. Woda dopływająca z rzeki do zatoczki filtrowana jest wstępnie na sicie płaskim. Zabezpiecza to przed zanieczyszczeniem ujęcia wody, gdy w górze rzeki występują intensywne opady.

Pobór bezpośrednio z nurtu

Czerpnia (smok ssący) jest umieszczona bezpośrednio w nurcie rzeki lub stawu czy jeziora. Ze względu na zmieniający się poziom wody smok ssący podwieszony jest do boi.

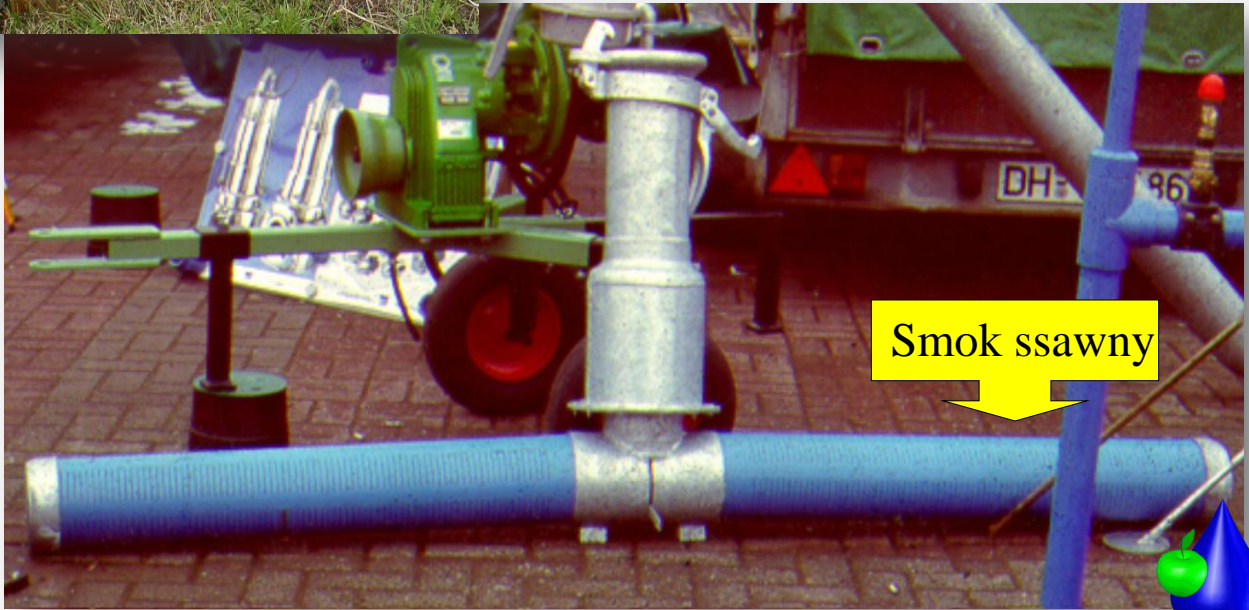
Boje do których
podwieszono smoki
ssawne

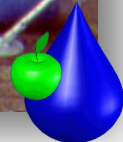
Smok ssawny

Smok ssawny
z zaworem zwrotnym

Smok ssawny

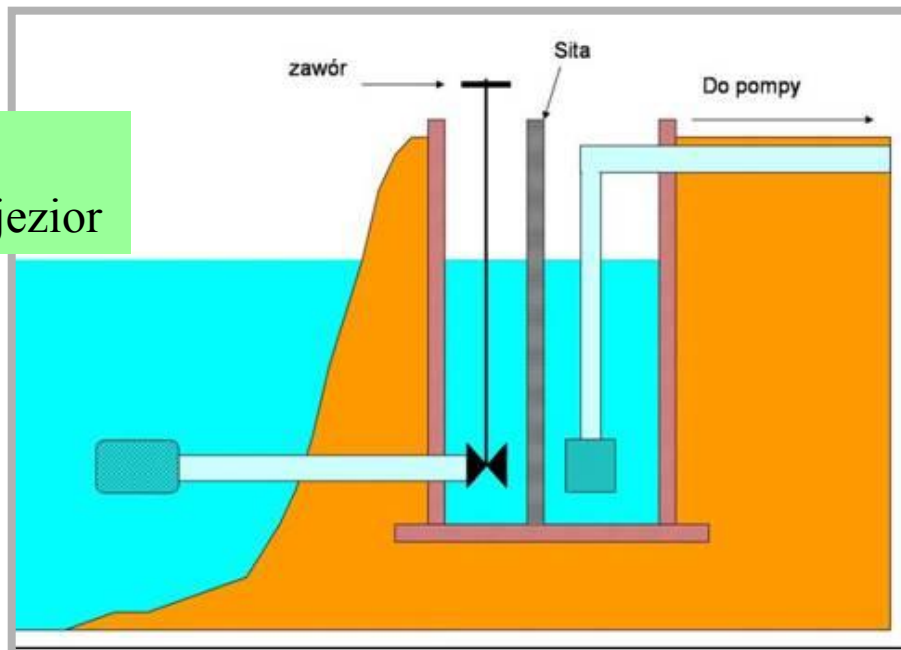
Pompy

W zależności od potrzeb i możliwości technicznych w ujęciach wody systemów nawodnieniowych stosowane są pompy jedno lub wielostopniowe zasilane bezpośrednio z sieci energetycznej lub agregatu prądotwórczego

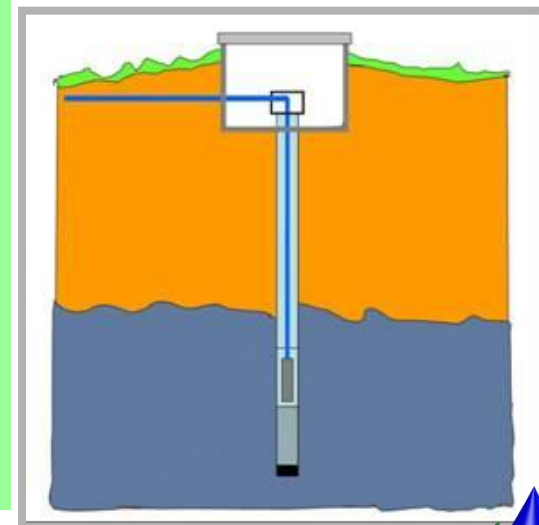
Ujęcia typu brzegowego

budowane są na wysokich brzegach rzek i jezior

Studnie głębinowe

Studnie głębinową można wykonać z rurą osłonową (na rysunku) - jeśli wodę ujmuje się z głębszych warstw wodonośnych lub bez niej. W otwór w gruncie wkładana jest rura osłonowa i rura filtracyjna (perforowana) która musi znajdować się w warstwie wodonośnej. Dno studni powinno być zaślepienie. Do tak przygotowanej studni opuszcza się pompę głębinową. Na powierzchni gruntu znajduje się betonowa obudowa (lub z tworzywa sztucznego). W obudowie znajduje się zakończenie rury osłonowej, zawór przyłączy magistrali wodnej. Jeśli woda znajduje się bardzo płytko pod powierzchnią gruntu pompę umieszczamy bezpośrednio w rurze filtracyjnej.

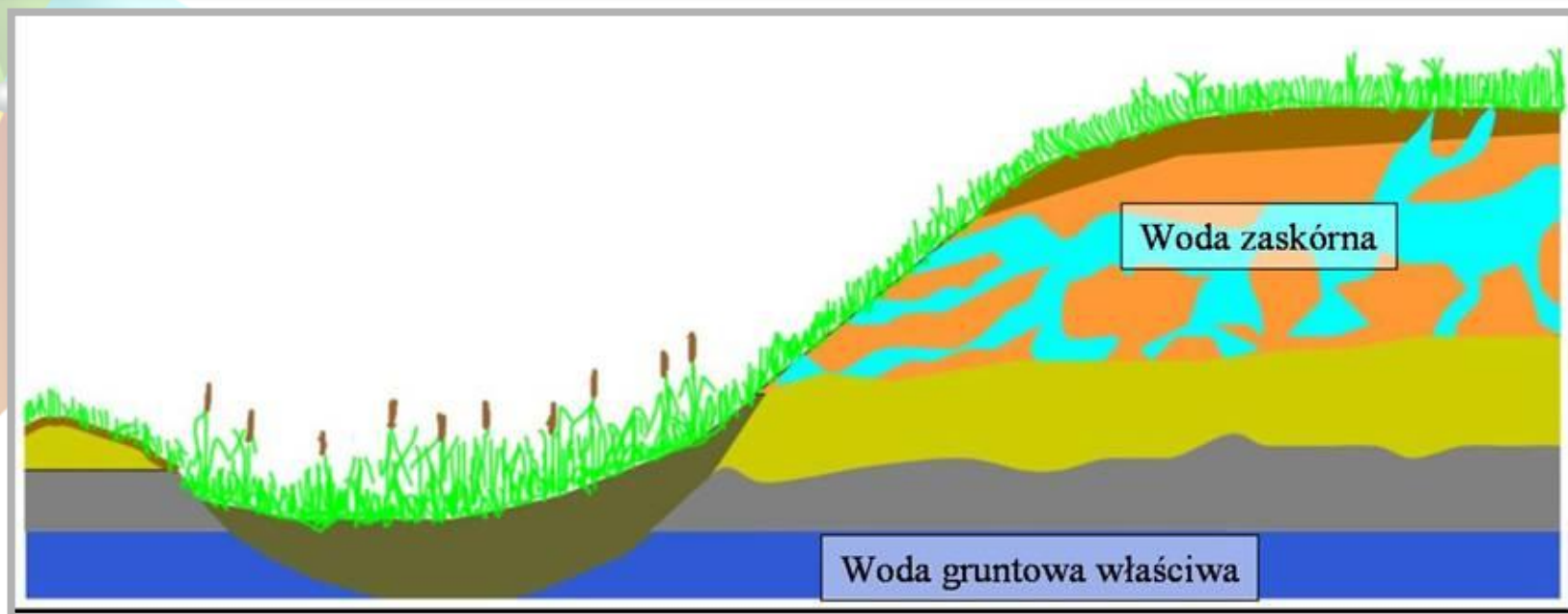

Wody gruntowe płytkie

wody te znajdują się bezpośrednio w gruncie na małych głębokościach (do 8 m). Ilość tej wody zależna jest od ilości opadów atmosferycznych. Wody te mogą mieć zmienną w sezonie ilość rozpuszczonych soli mineralnych, często też zawierają duże ilości mikroorganizmów.

Wody gruntowe głębokie

wody takie zazwyczaj nie zawierają bakterii natomiast rozpuszczone są w niej znajdujące się w gruncie sole mineralne. Rozpuszczone w wodzie sole wapnia i magnezu powodują twardość wody. Zawarte w wodach gruntowych jony żelaza i manganu po zetknięciu z tlenem z powietrza tworzą osady, które mogą ograniczać przepływ emiterów kroplowych.

Studnie głębinowe

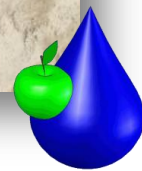
Rura osłonowa pompy głębinowej

Pokrywa obudowy studni głębinowej

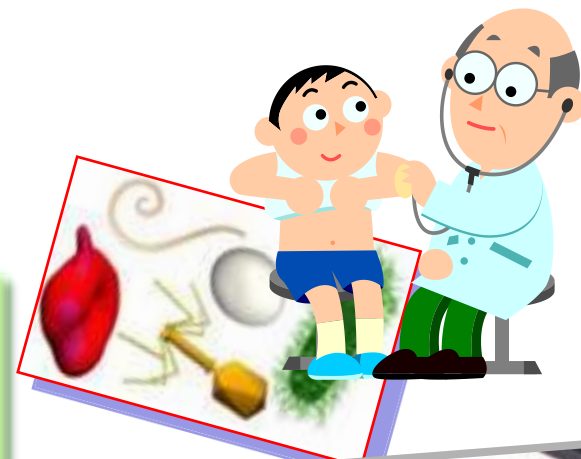
Studzienka osłonowa studni głębinowej
wewnątrz: filtr i zbiornik hydroforowy

Jakość wody do nawadniania

Zdrowie konsumenta

Woda używana do nawadniania nie powinna zawierać mikroorganizmów ani substancji szkodliwych dla zdrowia konsumentów.

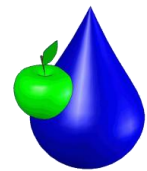
Toksyczność dla roślin

Woda o wysokim zasoleniu może wpływać na wzrost i plonowanie roślin.

Prawidłowe działanie instalacji

Złej jakości woda może doprowadzać do zapchania przede wszystkim instalacji kropelowych.

Dopuszczalne zawartości niektórych pierwiastków w wodzie do nawadniania wg
Normy Krajowej PN-84 (C-04635)

Pierwiastek	Dopuszczalna ilość (mg/l)
Arsen (As)	0,2
Bor (B)	0,5
Chlorki (Cl)	400
Cynk (Zn)	2,0
Fluor (F)	1,5
Glin (Al)	5
Kadm (Cd)	0,1
Nikiel (Ni)	1,0
Ołów (Pb)	0,1
Rtęć (Hg)	0,01
Siarczki (S)	0,1
Suma metali ciężkich	1,0

Wskazówki pomocne przy ocenie jakości wody do nawadniania

Potencjalny problem	Jednostki	Ograniczenie użycia		
		bez ograniczeń	małe i średnie	duże
Zasolenie (EC)	mS/cm	<0,7	0,7-3	>3,0
ilość rozpuszczonych soli	mg/l	450	450-2000	>2000
Toksyczność pobieranie przez korzenie				
sód (Na)	SAR *	<3	3-9	>9
chlor (Cl)	mg/l	<140	140-350	>350
bor (B)	mg/l	0,7	0,7-3,0	>3,0
Fitotoksyczność				
sód (Na)	mg/l	<70	>70	
chlor (Cl)	mg/l	<100	>100	

$$* SAR = \frac{Na^+}{\sqrt{\frac{Ca^{++} + Mg^{++}}{2}}}$$

Ocena jakości wody do nawadniania kropłowego

Czynniki	Prawdopodobieństwo zapchania kroploownika		
	małe	średnie	duże
zawartość części stałych [mg/l]	<50	50-100	>100
pH	<7	7-8	>8
Mangan [ppm]	<0,1	0,1-1,5	>1,5
Żelazo [ppm]	<0,1	0,1-1,5	>1,5
Bakterie [liczba/ml]	10000	10000-50000	50000

Filtracja

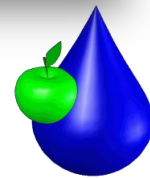
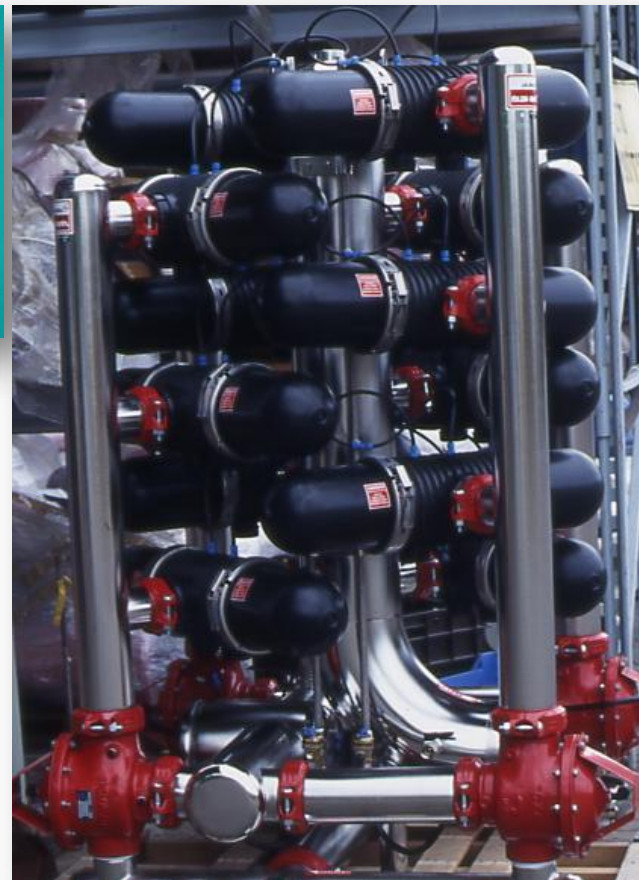
Nieodzownym elementem każdej instalacji nawodnieniowej są filtry. Dobór filtracji zależy od rodzaju zanieczyszczeń oraz wrażliwości systemu nawodnieniowego na zapychanie. Stosunkowo wrażliwe na zapychanie są systemy kropłowe oraz minizraszanie.

Dobór filtracji zależy od rodzaju zanieczyszczeń.

Rodzaj zanieczyszczenia	System filtracji
Zanieczyszczenia mechaniczne	filtr siatkowy lub dyskowy
Zanieczyszczenia mechaniczne, biologiczne (woda pochodząca z otwartych zbiorników)	zestaw filtrów piaskowo dyskowych, hydrocyklon
Żelazo, mangan	odżelaziacze i odmanganiacze

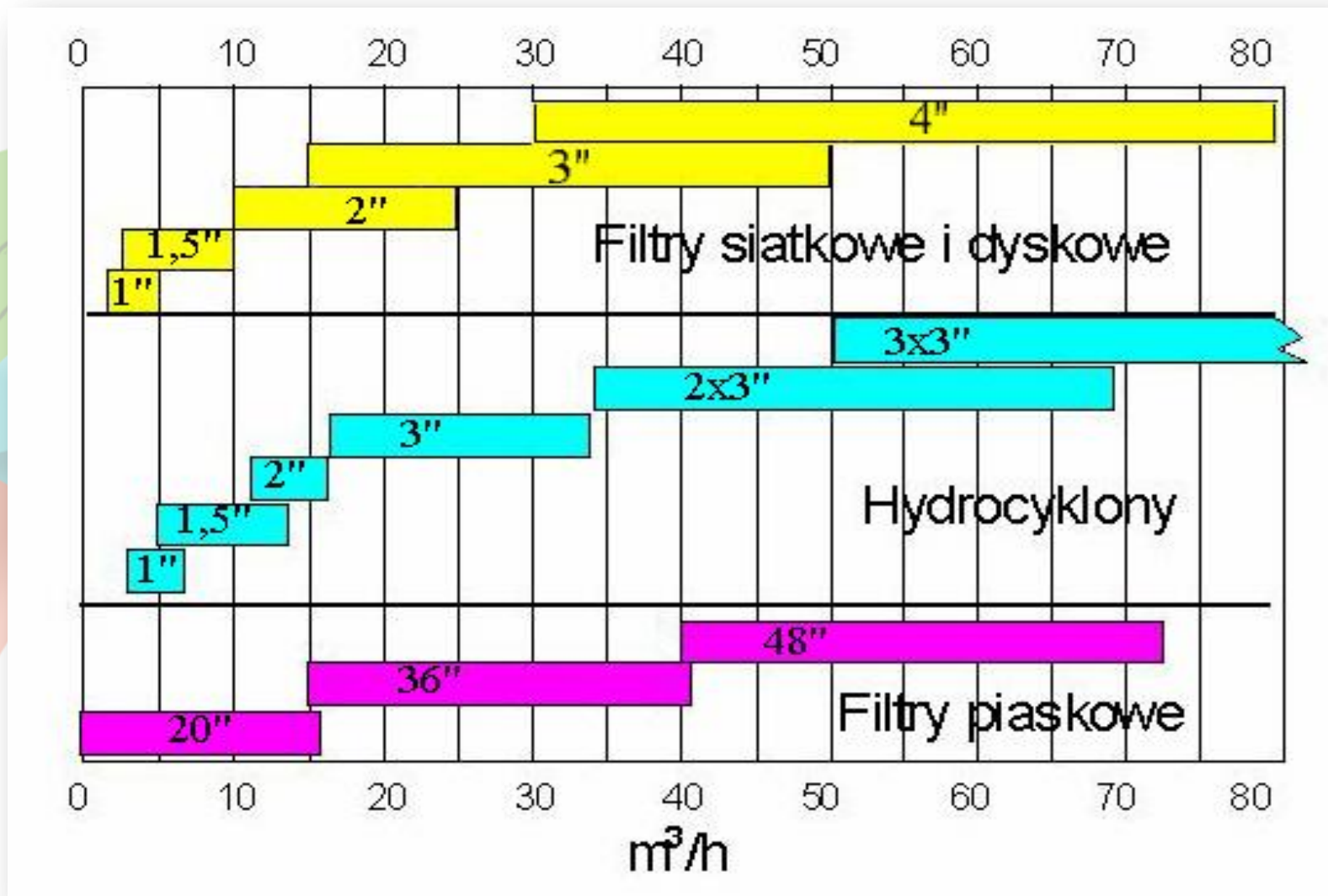

Filtry siarkowe mogą się znacznie różnić wielkością i budową. Wkłady filtrów siatkowych płuczemy zazwyczaj ręcznie. Produkowane są także filtry siatkowe samopłuczące

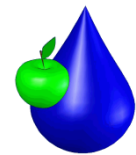

Zalecane wielkości filtrów w zależności od wielkości przepływu

Zalecane przepływy wody przez filtry piaskowe o różnej wielkości

Średnica zbiornika [cm]	Przepływ maksymalny [m ³ /h]	Zalecany przepływ [m ³ /h]		
		Źródło wody		
		rzeka, jezioro	kanał płynący	staw
35	6	3	1,8	1,2
50	15	7,5	4,5	3
70	25	12,5	7,5	5
80	35	17,5	10,5	7
95	50	25	15	10
125	70	35	21	14
140	100	75	45	30

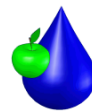
Poza przenośnymi rurociągami deszczownianymi wykonanymi z aluminium w instalacjach polowych do budowy sieci rozprowadzającej wodę wykorzystywane są przede wszystkim przewody wykonane z polietylenu. Przewody polietylenowe konfekcjonowane są w rolkach co znacznie ułatwia montaż instalacji. Ze względu na obniżanie się plastyczności polietylenu w niskich temperaturach instalacje najlepiej rozkładać w temperaturze powyżej 10 °C. Niewątpliwą zaletą polietylenu jest fakt że przewody z niego wykonane nie pękają w przypadku zamarznięcia w nich wody. Z uwagi jednak możliwość uszkodzenia wszystkich innych elementów instalacji (złączki, zawory, filtry, itp.) instalacja powinna być odwadniana na zimę.

Grubości ścianek przewodów z polietylenu o niskiej gęstości (LD)

Śred.zew. [mm]	Tolera. [mm]	Klasa wytrzymałości [atm] *				
		2,5	4	6	8	10
12	+0,3	1,0	1,1	1,4	1,7	2,0
16	+0,3	1,2	1,4	1,8	2,0	2,2
20	+0,3	1,3	1,5	2,3	2,8	3,4
25	+0,3	1,4	1,9	2,8	3,5	4,2
32	+0,3	1,6	2,4	3,6	4,4	5,4
40	+0,4	1,9	3,0	4,5	5,5	6,7
50	+0,5	2,4	3,7	5,6	6,9	8,3

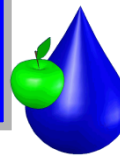
* Wytrzymałość określana jest dla wody o temperaturze 20 °C

Dla uzyskania niezbędnych ciśnień i przepływów wody w instalacji należy przeprowadzić obliczenia hydrauliczne całego systemu. W obliczeniach należy uwzględnić straty hydrauliczne powstałe podczas przepływu wody przez rurociągi oraz wszystkie inne elementy instalacji.

Przepływ wody przez rurociągi o różnej średnicy przy zakładanej stracie ciśnienia = 0,5 atm. na długości przepływu 100 m

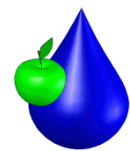

Rurociągi wykorzystywane w krótszym okresie czasu mogą być także wykonane z miękkich przewodów kładzionych bezpośrednio na powierzchni gruntu

Przed podłączeniem linii kroplujących instalacja musi być koniecznie przepłukana

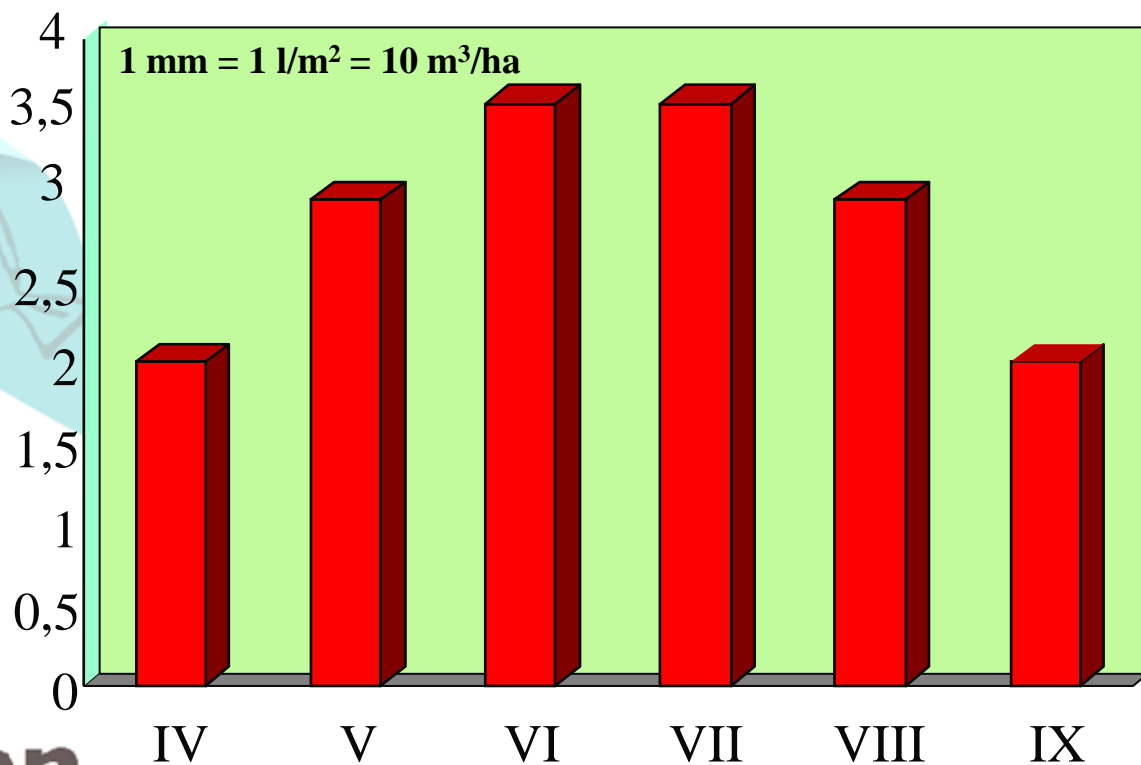

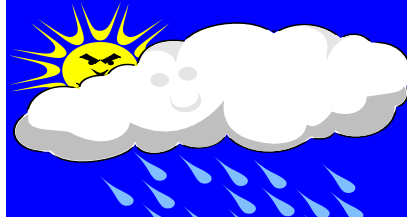

Potrzeby wodne roślin

Potrzeby wodne roślin możemy szacować na podstawie informacji o wysokości ewapotranspiracji. Ewapotranspiracja określa sumaryczne parowanie z powierzchni gleby (ewaporacja) oraz roślin (transpiracja). Na wielkość ewapotranspiracji wpływają czynniki meteorologiczne (m.in. temperatura i wilgotność powietrza, radiacja słoneczna, prędkość wiatru), glebowe (m.in. skład mechaniczny, wilgotność) oraz roślinne (m.in. gatunek, faza rozwojowa, zwartość ładu).

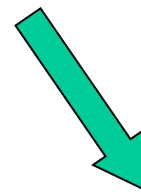
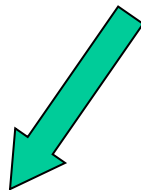
Średnia wartość ewapotranspiracji dla Polski Centralnej (mm/dzień)

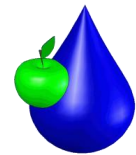
Klimatyczne

Kryteria nawadniania roślin

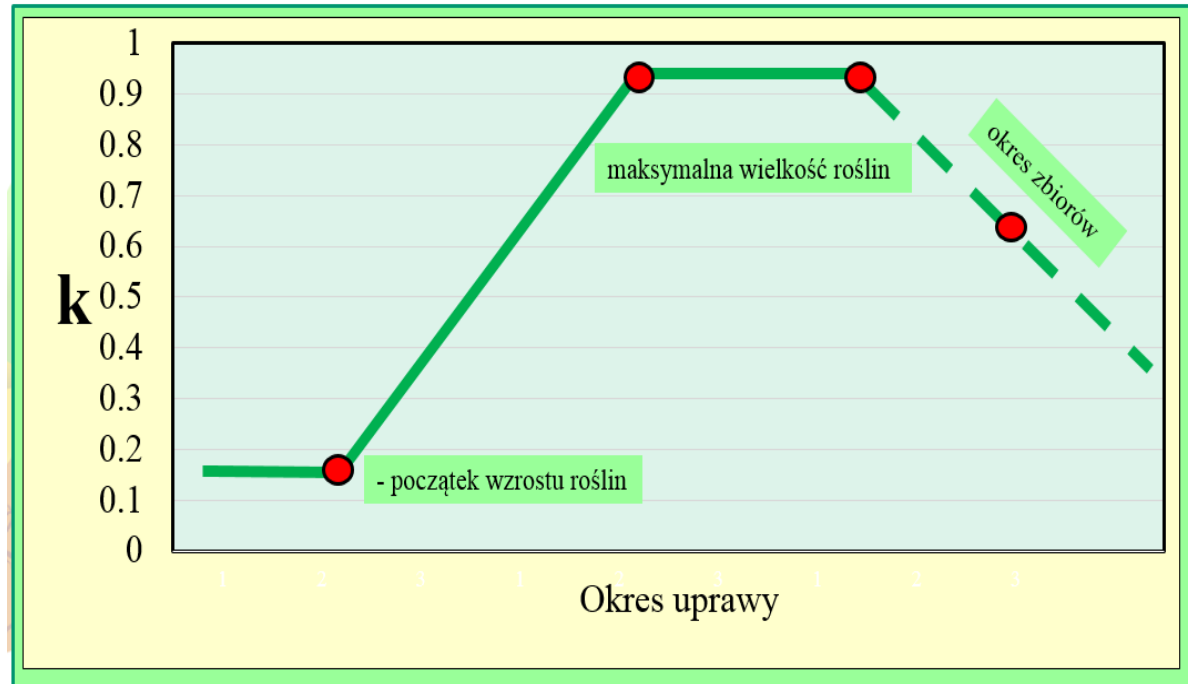
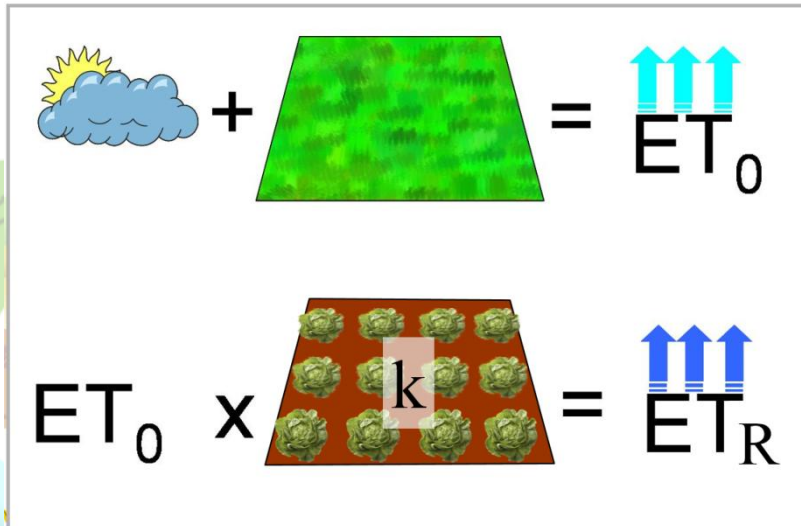

Glebowe

Roślinne

Potrzeby wodne określonego gatunku szacujemy poprzez przemnożenie wartości ewapotranspiracji (ET_0) przez wyznaczony doświadczalnie współczynnik roślinny (k)

Jaki system nawodnieniowy zastosować ?

Zapotrzebowanie na wodę ?

Zasoby wodne ?

Jak podzielić instalację na kwatery ?
Jaką pompę zastosować ?

Jaką powierzchnię nawadniać ?

http://www.nawadnianie.inhort.pl

STRONA GŁÓWNA   NOWOŚCI   INSTRUKCJA   SŁOWNIK   LINKI   KONTAKT

INTERNETOWA PLATFORMA WSPOMAGANIA DECYZJI NAWODNIENIOWYCH

 Wersja beta

InHort
SKIERNIEWICE

Program Wieloletni IO. Zadanie 3.1 Rozwój wodo i energooszczędnych technologii upraw ogrodniczych

MENU GŁÓWNE

- Strona Główna
- Dane meteo
- Artykuły
- Wykłady
- Sympozja naukowe
- Historia

KALKULATORY

- Ewapotranspiracja
- Hydraulika/Równomierność
- Systemy nawodnieniowe
- Nawadnianie - Rośliny Sadownicze
- Nawadnianie - Rośliny Warzywnicze
- Nawadnianie - Rośliny Ozdobne
- Fertygacja
- Gleba

Dane Meteo

Internetowa Platforma Wspomagania Decyzji Nawodnieniowych

OPIS   **NOWOŚCI**

InHort
Instytut Ogrodnictwa
SKIERNIEWICE

IRRINURS

Monitoring Suszy

IUNG

AgroMeteo
SERWIS POGODOWY IMGW-PIB
DLA ROLNIKÓW

Kalkulatory nawodnieniowe

Nawadnianie kropłowe

Minizraszanie

Deszczowanie

Potrzeby wodne roślin

System wspomaganie decyzji

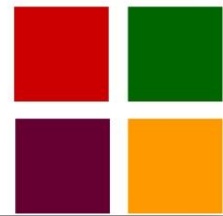

Internetowy Serwis Nawodnieniowy IO

Polska jest liczącym się Europie producentem owoców, warzyw i roślin ozdobnych. Aby zachować pozycję na rynku płodów rolnych, polscy ogrodnicy muszą utrzymać wysoką jakość swoich produktów, przy stałym obniżaniu kosztów. Czynnikiem istotnie wpływającym w naszych warunkach klimatycznych na wysokość i jakość plonu jest susza glebowa. Dlatego też nawadnianie upraw ogrodniczych stało się nieodzownym elementem produkcji. Ważnym czynnikiem ograniczającym rozwój nawodnień w Polsce, a przez to i intensyfikację produkcji są niedostateczne zasoby wody. Polska należy do krajów o stosunkowo niewielkich zasobach wodnych w porównaniu do innych krajów UE. W obecnych warunkach nawadnianie stało się podstawowym zabiegiem agrotechnicznym decydującym o sukcesie uprawy. Z uwagi na to, że największym odbiorcą wody jest rolnictwo, wdrożenie do produkcji ogrodniczej oszczędzających wodę metod nawadniania stanie się w najbliższych latach zadaniem pierwszoplanowym. Nawadnianie stało się obecnie bardzo ważnym elementem intensyfikacji produkcji roślinnej. Rozwój nawodnień powinien wiązać się nie tylko z budową nowoczesnych oszczędzających wodę systemów nawodnieniowych, ale wdrożeniem w gospodarstwach racjonalnych kryteriów nawadniania roślin. Problem deficytu wody i racjonalnego gospodarowania jej zasobami, był i jest przedmiotem szeregu rozporządzeń i studiów Komisji i Parlamentu Europejskiego. Dlatego zaleca się, m.in., opracowanie i wdrożenie systemów zarządzania zasobami

Inflort
SKIERNIEWICE

Tredler

